

”Då lyssnade hon äntligen på oss barn”

Om barns delaktighet

Elisabet Näsman

Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Mia Heimer, Joakim Palme, Maria Eriksson, Karin Alexanderson, Stina Fernqvist m fl

Finansiärer Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Forte
Folkhälsomyndigheten

Barns delaktighet

Socialtjänsten: Jamen det är dom redan.

Det finns ett glapp mellan:

- Vad socialtjänsten anser sig ge
- Vad barn och ungdomar säger att de får

”...hon kunde inte se vad jag ville och hon kunde inte se mina behov utan hon såg bara allt inom en viss ram och att alla ska behandlas likadant inom den här ramen och jag tror aldrig någonsin att hon frågade mig hur jag upplevde någonting utan hon bara... Hon sa vad hon tyckte var bäst för mig och så fixade hon det. Jag hade liksom ingenting att säga till om själv.”

Ur Maskrosbarn: ”Frågar man inget – får man inget veta –En kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar (2012:8)

Lagstiftning

- Rätten till delaktighet har långsamt stärkts sedan 1990
- Statliga utredningar har föreslagit långtgående förändringar för att stärka barns rätt att komma till tals
 - ✱ många förslag har inte blivit lag
- Trend att minska föräldrars rätt att begränsa barns delaktighet och möjlighet att få ta emot insatser

Ett dilemma

- När barn riskerar att fara illa på grund av föräldrarna / brister i hemförhållanden:
- Att föräldrar deltar frivilligt prioriteras
- Barn ska ges möjlighet att komma till tals
- Både föräldrars och barns brukarperspektiv ska beaktas
- Konkurrerande problembeskrivningar är återkommande, särskilt vid allvarlig oro i anmälningar som vid barnmisshandel
- Dilemmat är inte löst i lagstiftningen

Metodstödjare för utredare om bedömningen:

”För det kan jag ibland känna att man gör bedömningen lite grann utifrån vad föräldrarna har tackat ja eller nej till; att om dom tackar ja till en kontaktperson så är bedömningen att dom behöver en kontaktperson, men det kanske det inte är. Dom får en kontaktperson för att det är det enda dom tackar ja till.

Men bedömningen kanske måste vara att ”Vi anser att det här barnet far illa av det här och det här, men föräldrarna tackar inte ja och det är inte LVU grunder, så att man får en förklaring ... vi måste ju ändå kunna göra en bedömning”

Konkurrerande problembeskrivningar

- Förekommer särskilt vid allvarliga problem som barnmisshandel

Är problemet:

Brister i föräldrars föräldraförmågor och omsorg
eller

Barnets eget beteende

- Föräldrar flyttar fokus och skuld från sig själva, lägger det inte sällan på sitt barn tex genom att försöka ge sitt barn en neuropsykiatrisk diagnos

Exempel på konkurrerande problembeskrivningar

- ✿ Mamman vill ha Mattias diagnosticerad för ADHD och anklagar honom för att säga att han blir slagen ”bara man föser honom framåt”
- ✿ Mattias berättar om misshandel
- ✿ Oskar är drogad och har starkt kontrollbehov
- ✿ Oskar är utsatt för fysiskt våld och verbala kränkningar av pappan sedan lång tid
- ✿ Mamman driver på för att Mia ska få en diagnos
- ✿ En psykologisk utredning fastställer omsorgsbrist och Mia säger att hon blir slagen av sin pappa.

Moa och Liv

Moa

- utsatt för våld och hot av sin pappa, känner sig inte trygg hemma (enligt Moa)
- en tjej som "söker uppmärksamhet" och är utåtagerande (enligt pappan) när hon kraftfullt visar att hon inte mår bra

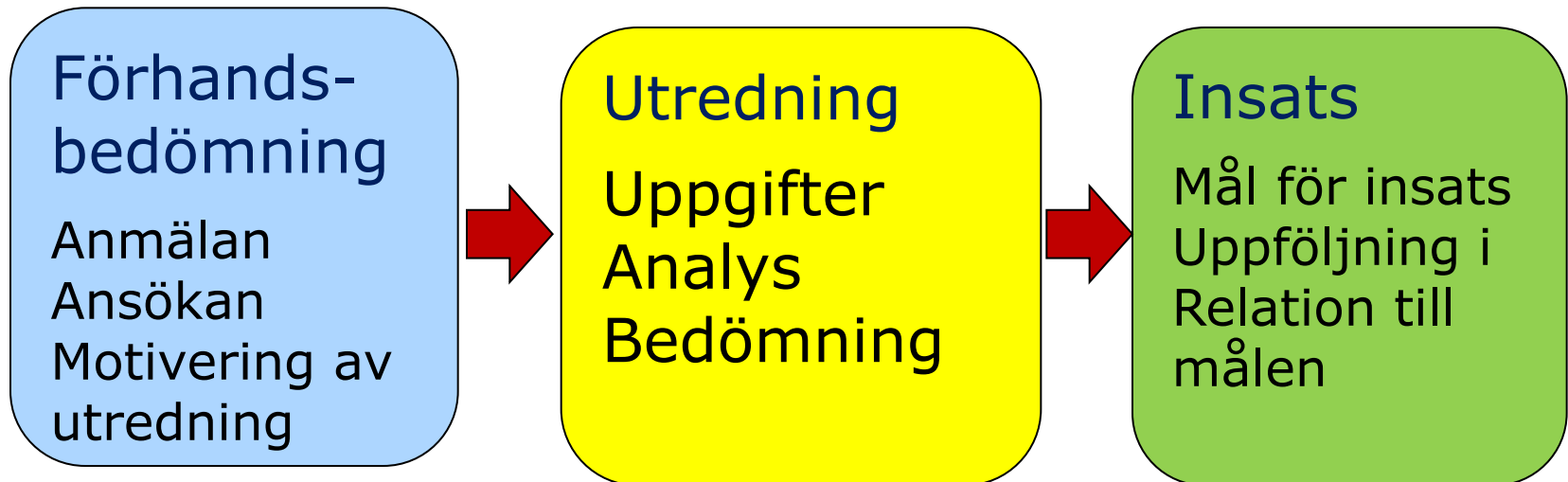
Liv

- slagen av sin mamma under en längre tid, rädd och vill inte bo kvar hemma enligt Liv
- barnet omöjligt att hantera enligt mamman som vill ge en neuropsykiatrisk diagnos

Barnärendets process

Var får barn komma till tals?

Barns möjlighet att komma till tals försvagas och föräldrars möjlighet stärks, när de har konkurrerande problembeskrivningar.

Socialarbetares strategi

Socialarbetare behöver få motvilliga föräldrar att ta emot insats:

”Och att man inte vill stöta sig med föräldrarna, för det tycker jag också är väldigt ofta att får du till en insats av föräldrarna, som har varit besvärliga och dom ändå tar emot familjestöd, då har du en tendens att dra ner deras ansvar väldigt mycket.”

Allvarliga föräldrabrister kan skrivas om till gränssättning och struktur i vardagen:

”man försöker gå runt barnmisshandel lite grann på det viset så att man inte skuldbelägger föräldrarna alltför mycket”

Socialsekreterarens formulering av problem och lösning

- *"Simons föräldrar är i behov av stöd för att kunna vägleda, gränssätta och hantera konflikter med Simon"*
- *"Elsa är en flicka med särskilda behov av struktur och förutsägbarhet."*
- *"Katarina är en lugn tjej som inte i sig själv besitter något riskbeteende ... att föräldrarna gått över gränsen och använt våld samt verbala kränkningar är under alla omständigheter oacceptabelt"*

Moa och Liv

Moa:

"Föräldrarna uttrycker en frustration och vilshenhet i hur de ska bemöta Moas beteenden som de uppfattar som trots och protester, och fadern har ibland gått över gränsen vid olika gränssättnings-situationer."

Liv:

"Konflikterna har innehållit våld från moderns sida. Våldet förnekas till stora delar av mamma ... Livs mamma säger att bråken beror på Livs sätt och beteende"

"det är alltid en förälders ansvar om ett barn utsätts för våld inom hemmet"

Familjebehandlares strategi

Familjebehandlare vill motivera föräldrarna att jobba med sina problem:

"Det är absolut så att vi alltid frågar föräldrarna 'vad behöver ni hjälp med?' ... i stort sett jobbar vi alltid med det föräldern vill ha hjälp om"

Samtidigt är man medveten om att:

"föräldern såklart kanske inte berättar viktig information för mig, om det kan vara psykisk ohälsa eller barnmisshandel eller någonting, för det vill man inte prata om"

Familjebehandlare försöker också att arbeta med socialtjänstens oro, men börjar inte där, men kommer de dit senare?

Utformning av insatser

- Lisa har blivit utsatt för våld av sin pappa och ringde själv till polisen. Insatsen blev personligt stöd till främst Lisas mamma, när mamman upplever att det finns behov.
- Axel känner sig utsatt i båda sina hem och har uttryckt självmordstankar. Familjebehandlaren skulle jobba med tydliga vardagsstrukturer och gränssättning. Efter två hembesök avslutade mamman insatsen.
- Ninns föräldrar brister i att skydda henne och båda slår Nina. Nina blir omhändertagen för samhällsvård.

Moa och Liv

Moa:

- terapeutiska samtal med föräldrarna om deras relation och barndom
- familjestöd ska arbeta med fungerande rutiner och respektfullt familjeklimat
- Moa är inte delaktig i insatsen, men får egna samtal på BUP

Liv:

- familjen går till BUP:s familjeenhet
- syftet med vården är att säkerhetsställa att Liv inte fortsätter att bli utsatt för våld
- Liv får också behandling för sitt självskadebeteende på BUP

Glapp i kedjan

Faserna hakar inte i varandra

- Barns röster är relativt sett starkast under förhandsbedömningen
- Viktig information som dokumentation från anmälaren och barnsamtal kommer inte alltid med i utredningsfasen. Utredare vill välja sin egen ingång till ärendet
- Allvarliga uppgifter når inte alltid insatsfasen
- Problemformuleringen och bedömningsarbetet börjar om igen vid varje ny fas

Risker med en föräldraallians

- Barnskydd ersätts med föräldrastöd.
- Insatsen är inte adekvat för de problem som dokumenterats eller insats uteblir
- Barnet fortsätter vara utsatt.

Barns delaktighet under hela processen

- Utvecklingen: Barn deltar i högre grad, men...
 - ✱ Barns röst relativt sett starkare under förhandsbedömningen;
 - ✱ Det varierar mer i utredningsfasen
 - ✱ Barns röst mycket svag i insatsfasen
- Barns uppgifter tappas lätt bort. Även om de bekräftas, kan de försvinna i utredningens slutskede.

Barn får inte komma till tals tillräckligt om vad som är problemet.

När barn får påverka problembeskrivningen tenderar utformningen av skydd och stöd bli bättre anpassat till de problem som dokumenterats

Rättighet & Nyttå för barnen

- Bättre beslut, insatser till & för barnen
- Motiverande att vara delaktig
 - ✿ Få sin syn på problemen beaktad
 - ✿ Få uttrycka önskemål om processen/ bemötandet
 - ✿ Få uttala sin vilja & värderingar - vad är viktigt?
- Empowerment som mål
 - Utvecklar kompetenser
 - Ger medvetenhet om rättigheter
 - Stärker självkänsla och självförtroende
- Kasam, Giltiggörande för återhämtning
- Risk / Skada om barn (inte) erbjuds delaktighet?

Är barn trovärdiga vid anklagelser om vanvård och övergrepp?

En kanadensisk studie av domstolars prövning:

- 86-94 % av anklagelserna kan bekräftas,
- Färre vid skilsmässotvister, men:
 - ✱ Bara 12% är medvetet falska anklagelser
 - ✱ Gäller oftast vanvård, inte övergrepp
 - ✱ Falska anklagelser oftast från pappan
 - ✱ Falska anklagelser sällan från barnen

Mycket ovanligt - särskilt om sexuella övergrepp
(Trocmé & Bala 2005, Kanada).

Att lyssna och ta till sig

Twist om småskon, en våldsam pappa med missbruksproblem

- *Skrikit på dom, jag har kastat saker, jag har suttit lugnt och sansat och pratat och varit hur formell som helst, men ingenting går in i deras huvuden. Och så här "Ja, men han säger att han har ändrat på sig" liksom, alltså hans rätt till att ha sina barn har varit större än Karins och Axels rätt att ha ett värdigt liv, att få leva under trygga omständigheter, deras mänskliga rättigheter... eller hans rätt till dom har gått ut över det*

Om barn ska vilja berätta

- Information: processen & villkor
 - Varför, när, var, hur, om vad, med vem?
 - Vad kan hända med barnet & närstående?
- Bemötande
 - Inte tycka synd om
 - Inte vara dömande
 - Sakligt, ärligt, rakt på sak
 - Äkta engagemang – ”Hon bryr sig verkligen”
 - Snäll och någon att lita på
- **Att vara snäll som kvalitetsindikator**

(Gunvor Andersson)

*Men det är alltid skönast om det är någon som man vet
”Shit, den här människan bryr sig om mig. Den här
människan kämpar för att jag ska kunna kämpa ännu
mer.” // Man ska känna det från hjärtat. Om man mår
väldigt dåligt, så känner man av om människan är äkta
eller inte. Man lär sig det där.*